

ZBATIMI I PARIMEVE BAZË TË KOMITETIT TË BAZELIT PËR NJË MBIKËQYRJE EFEKTIVE

*Miranda Ramaj**

Fjalë kyçe

- Komitetit i Bazelit - Mbiqëqyrje bankare - Parime bazë - Inspektor -

Komiteti i Bazelit është krijuar si një komitet për rregullimin bankar dhe praktikat mbikëqyrëse, nga guvernatorët e bankave qendrore të vendeve të grupit të të dhjetëve (G10), në fund të vitit 1974. Ky komitet nuk ka autoritet mbikëqyrës dhe konkluzionet e tij nuk kanë fuqi ligjore. Komiteti formulon standarde të gjera mbikëqyrëse, përgatit udhëzime dhe rekomandime për praktikat më të mira, që autoritete të veçanta mund të zbatojnë në sistemin e tyre kombëtar.

Objektivi kryesor i Komitetit të Bazelit për mbikëqyrjen bankare është:

“Asnjë njësi bankare të mos i shpëtojë mbikëqyrjes dhe mbikëqyrja të jetë e mjaftueshme”.

Dobësitë e sistemit financiar të një vendi në zhvillim apo të zhvilluar mund të kërcënojnë qëndrueshmërinë financiare të këtij vendi, por edhe qëndrueshmërinë ndërkombëtare. Nevoja për të përmirësuar dhe forcuar sistemin financiar, ka ardhur nga rritja e problemeve ndërkombëtare të krijuara. Mbi këtë bazë, Komiteti i Bazelit ka përgatitur një dokument që titullohet “Parimet bazë për një mbikëqyrje bankare efektive.”.

Për hartimin e këtij dokumenti, Komiteti i Bazelit ka bashkëpunuar ngushtë edhe me vendet që nuk janë anëtare të G10. Në mënyrë që sistemi i mbikëqyrjes të jetë efektiv është e nevojshme të zbatohen 25 parimet e Komitetit të Bazelit. Këto parime kanë të bëjnë me :

- parakushtet për një mbikëqyrje efektive;
- licencimin dhe strukturën;
- rregullat e kujdesshëm dhe kërkesat;
- metodat e mbikëqyrjes në vazhdimësi;
- kërkesat e informacionit;
- fuqinë ligjore të mbikëqyrësve;
- mbikëqyrjen e aktivitetit bankar jashtë kufijve.

Këto parime përbëjnë disa kërkesa minimale që zbatohen sipas kushteve të vendit përkatës, pavarësisht nga niveli i zhvillimit të tij.

Në përcaktimin e parimeve bazë për një mbikëqyrje efektive është patur parasysh që:

- objektivi kryesor i mbikëqyrjes, është ruajtja e qëndrueshmërisë dhe e besimit në sistemin financiar dhe reduktimi i rrezikut të humbjes së depozituesve dhe të kreditorëve;
- mbikëqyrësit duhet të inkurajojnë disiplinën e tregut;
- mbikëqyrësit duhet të kenë pavarësi operationale dhe fuqi ligjore për të grumbulluar informacion dhe autoritet për të kërkuar zbatimin e vendimeve të tyre;
- mbikëqyrësit duhet të kuptojnë natyrën e biznesit që kryejnë bankat dhe të sigurohen që rreziku i ndërmarrë nga bankat administrohet mirë;
- profili i rrezikut të çdo banke të vlerësohet mirë dhe të ketë burime të mjaftueshme mbikëqyrëse;
- mbikëqyrësit duhet të sigurohen që rreziku, që ka ndërmarrë banka është në raport me kapitalin e saj, sistemin e kontrollit të brendshëm të saj; dhe
- të vendosin një bashkëpunim të ngushtë me autoritetet mbikëqyrëse të vendeve të tjera.

Banka e Shqipërisë, në zbatimin e rolit të saj mbikëqyrës të sistemit bankar, ka hartuar një sistem të tërë rregullash të detyrueshëm për t'u zbatuar nga bankat e nivelit të dytë me qëllim kufizimin e rrezikut, që ato ndërmarrin gjatë zhvillimit të aktivitetit të tyre.

Në hartimin e sistemit rregullativ, Departamenti i Mbikëqyrjes i Bankës së Shqipërisë është mbështetur në përvojën ndërkombëtare, si dhe në 25 parimet bazë për një mbikëqyrje efektive të Komitetit të Bazelit.

Duke shtjelluar parimet bazë të mbikëqyrjes bankare do të analizojmë zbatimin e tyre në sistemin ligjor dhe rregullativ të mbikëqyrjes bankare.

Parakushtet për një mbikëqyrje bankare efektive

PARIMI 1

Një sistem efektiv i mbikëqyrjes bankare përcakton përgjegjësi dhe objektiva të qartë për çdo individ ose agjenci të përfshirë në mbikëqyrjen e institucioneve bankare. Çdo agjenci ose individ duhet të ketë pavarësinë operationale dhe burime të mjaftueshme. Për mbikëqyrjen bankare është e nevojshme vendosja e një kuadri të përshtatshëm ligjor duke përfshirë këtu dispozitat, që lidhen me autorizimin e institucioneve bankare dhe me mbikëqyrjen në vazhdimësi të tyre; autoritetin për të trajtuar dhe zgjidhur zbatueshmërinë e ligjeve dhe mbrojtjen ligjore të inspektorëve; vendosjen e rregullave për shkëmbimin e informacionit midis inspektorëve dhe ruajtjen e sekretit të një informacioni të tillë.

Në ligjin "Për Bankën e Shqipërisë", në nenin 12 të tij, përcaktohet qartë se Banka e Shqipërisë është autoriteti përgjegjës për mbikëqyrjen e bankave:

"Banka e Shqipërisë është ekskluzivisht përgjegjëse për dhënien e licencave dhe për mbikëqyrjen e të gjitha bankave në Republikën e Shqipërisë."

Pavarësia e këtij autoriteti mbikëqyrës, gjen shprehjen e vet në ligjin nr. 8269, datë 23.12.1997 "Për Bankën e Shqipërisë", në nenin 1 pikën 3 të tij, ku thuhet: "...Banka e Shqipërisë është e pavarur nga çdo pushtet tjetër për realizimin e objektivit

kryesor të veprimtarisë së saj, si dhe në ushtrimin e detyrave të ngarkuara”.

Në nenin 3 të këtij ligji jepen objektivat dhe përgjegjësitë e Bankës së Shqipërisë. Në pikën 4c të këtij neni thuhet: *“Banka e Shqipërisë ka për detyrë të licencojë ose t’u revokojë këtë licencë bankave dhe të mbikëqyrë veprimtarinë e tyre bankare, me qëllim që të sigurojë qëndrueshmërinë e sistemit bankar”.*

Pra, kuadri ligjor që Banka e Shqipërisë të realizojë me sukses mbikëqyrjen e bankave të nivelit të dytë është i plotësuar.

Detyrat dhe përgjegjësitë e përcaktuara në ligj si dhe standardet ndërkombëtare të mbikëqyrjes bankare janë shprehur në rregulloren “Për funksionimin e Departamentit të Mbikëqyrjes”. Ndërsa, “Manualet operacionale”, përmbajnë përgjegjësitë dhe objektivat për çdo individ të përfshirë në mbikëqyrjen e institucioneve bankare.

Më tej, ky parim gjen zbatim edhe në nenin 41, të ligjit nr. 8365, datë 02.07.1998 “Për bankat në Republikën Shqipërisë”, ku thuhet: *“Banka dhe dega e bankës së huaj është objekt kontrolli nga inspektorët e Bankës së Shqipërisë”.*

Në këtë kuadër, për të krijuar mbështetjen e duhur rregullative për inspektorët, janë adoptuar rregullore të ndryshme si rregullorja për dhënien e licencave për bankat dhe subjektet jobanka; rregullorja e likuiditetit; e kapitalit minimal të kërkuar; e klasifikimit dhe provigjonimit të kredive; e pozicionit të hapur valutë, e aktivitetit të këmbimeve valutore si dhe e rreziqeve të tregut.

Në ligjin “Për bankat në Republikën e Shqipërisë”, në nenin 44 të tij, janë të parashikuara edhe gjambat dhe dënimet, si dhe masat që mund të merren ndaj bankave apo administratorëve të tyre në raste të shkeljeve të ligjeve, të mosrespektimit të rregulloreve ose të ndonjë kufizimi tjetër, të nxjerrë nga Banka e Shqipërisë.

Për zbatimin e plotë praktik të këtij parimi duhen:

- përmirësimi dhe plotësimi i rregulloreve dhe i manualeve operacionale me përgjegjësi dhe objektiva të qartë, për çdo punonjës të departamentit;
- ndryshimet e nevojshme ligjore për të siguruar mbrojtjen ligjore të mbikëqyrësve.

LICENCIMI DHE STRUKTURA

PARIMI 2

Duhet të përcaktohen qartë aktivitetet e lejuara të institucioneve, që janë licencuar dhe që janë subjekt i mbikëqyrjes si banka; duhet të kontrollohet, sa të jetë e mundur më shumë, kuptimi i përdorimit të fjalës “bankë”.

Ky parim gjen shprehjen e vet në nenin 26 të ligjit “Për bankat në Republikën e Shqipërisë”, ku përcaktohen aktivitetet e lejuara të institucioneve, që janë licencuar dhe që janë subjekt i mbikëqyrjes nga Banka e Shqipërisë. Në nenin 6 (3), të këtij ligji shprehimisht thuhet: *“Asnjë subjekt nuk do të përdorë fjalën bankë ose derivate të fjalës bankë, në ushtrimin e veprimtarisë tregtare...pa licencë të lëshuar nga Banka e Shqipërisë”.*

PARIMI 3

Autoriteti i licencimit duhet të vendosë kritere dhe të anulojë aplikimet për institucionet, që nuk plotësojnë standardet. Minimumi i kërkesave të licencimit duhet të konsistojë në një vlerësim të pronësisë së institucionit, të planit të veprimtarisë dhe të kontrollit të brendshëm të tij, të parashikimit të gjendjes financiare të tij, përfshirë këtu edhe kapitalin bazë të tij dhe kur pronari ose institucioni mëmë është bankë e huaj, duhet të merret miratimi paraprak nga autoritetet mbikëqyrëse vendase.

Në nenin 2 të ligjit nr. 8365, datë 02.07.1998 jepet përcaktimi i termit “bankë” dhe “veprimtari bankare”, e cila lejohet të kryhet vetëm me një licencë të dhënë nga Banka e Shqipërisë.

Në kreun II (nga neni 7 deri në nenin 14) të ligjit: “Për bankat në Republikën e Shqipërisë” i jepet Bankës së Shqipërisë autoriteti

i vetëm për dhënien e licencave. Në mënyrë më specifike, në nenin 10 (2) të këtij ligji jepen kriteret ku mbështetet Banka e Shqipërisë, për dhënien e miratimit paraprak të licencës. Në pikën 3 të këtij neni thuhet: *“Banka e Shqipërisë, kur vendos për refuzimin e miratimit paraprak të licencës, shpjegon arsyet për të cilat është refuzuar dhënia e licencës”*.

Kreu II i këtij ligji, i cili trajton autoritetin licencues të Bankës së Shqipërisë dhe disa kërkesa të përgjithshme, është zgjeruar më tej në rregulloret e licencimit. Rregulloret e miratuara lidhur me procesin e licencimit janë: rregullorja “Për dhënien e licencës për të ushtruar veprimtari bankare në Republikën e Shqipërisë”, rregullorja “Për dhënien e licencës për të ushtruar veprimtari financiare nga subjekte jobanka në Republikën e Shqipërisë” dhe rregullorja “Mbi kërkesat, që duhet të plotësojnë administratorët e bankave dhe të degëve të bankave të huaja”. Banka e Shqipërisë ka si objekt licencimi bankat, zyrat e këmbimeve valutore dhe subjektet jobanka, që kryejnë veprimtari financiare.

Rregullorja “Për dhënien e licencës për të ushtruar veprimtari bankare në Republikën e Shqipërisë” shtjellon në mënyrë të detajuar:

- strukturën e pronësisë së bankës së propozuar, duke përfshirë vlerësimin e aktivitetit të aksionerëve, reputacionin e tyre, fuqinë financiare dhe mundësinë e tyre për të mbështetur bankën në qoftë se nevojitet. Rregullorja e mësipërme si dhe ligji nuk e shtrijnë vlerësimin në kontrollin indirekt nga aksionerët, siç kërkohet në zbatimin e parimeve të Komitetit të Bazelit;
- planin e veprimit, sistemin e kontrollit dhe të organizimit të brendshëm të bankës së propozuar. Plani i veprimit përfshin një përshkrim dhe një analizë të pjesës që mendon të zërë banka e propozuar në treg, aktivitetet që do të kryejë dhe një strategji për aktivitetin e mëtejshëm të bankës. Gjithashtu, përshkruhet dhe skema e administrimit dhe e kontrollit të bankës;
- të dhënat për administratorët e bankës, duke parë nëse

ata janë të përshtatshëm moralisht dhe profesionalisht. Autoriteti licencues duhet të ketë informacion të mjaftueshëm për të vlerësuar reputacionin, aftësitë dhe përvojën e administratorëve të propozuar. Në rregulloren “Mbi kërkesat, që duhet të plotësojnë administratorët e bankave dhe të degëve të bankave të huaja” janë të specifikuar të gjitha kërkesat e Bankës së Shqipërisë për vlerësimin e çdo administratori të propozuar;

- projektin financiar duke përfshirë kapitalin. Autoriteti licencues duhet të përcaktojë nëse banka ka kapital të mjaftueshëm për të realizuar atë projekt financiar të propozuar. Autoriteti përcakton një shumë minimale të kapitalit të nevojshëm për të zhvilluar aktivitet bankar, që aktualisht është 700 milionë lekë (rreth 5 milionë dollarë);
- miratimin e autoritetit mbikëqyrës të vendit ku ndodhet banka-mëmë, kur aksioner i bankës është një bankë e huaj. Kur pronari i bankës është një bankë e huaj në nenin 4.2.1 të rregullores së licencimit kërkohet në mënyrë specifike: *“miratimi, nga ana e autoritetit mbikëqyrës përkatës, i aktivitetit financiar të drejtorisë qendrore të bankës së huaj të interesuar...”*.

PARIMI 4

Mbikëqyrësit bankarë duhet të kenë autoritetin të shqyrtojnë dhe të anulojnë çdo propozim për transferime të rëndësishme të pronësisë të aksionerëve, që kontrollojnë interesat në bankat ekzistuese të palëve të tjera.

Në nenin 13 (2) të ligjit për bankat, jepen rastet në të cilat mund të revokohet licenca e dhënë. Një nga këto raste, i përfshirë në pikën 2(d) është kur: *“Pa miratimin paraprak me shkrim, të Bankës së Shqipërisë, zotëruesi i pjesës influencuese të kapitalit në bankë ka transferuar ose ka humbur këtë të drejtë...”*.

Në lidhje me përcaktimin në nenin 2 (e) të këtij ligji, me “interesa të rëndësishëm” nënkuptohet mbajtja direkte ose indirekte e 10 për qind ose më shumë të kapitalit aksioner. Në nenin 17 të rregullores “Për dhënien e licencës për të ushtruar veprimtari bankare në Republikën e Shqipërisë” pohohet, që

transferimi i interesave të rëndësishëm (10 për qind ose më shumë) kërkon, pas miratimit të aksionerëve të bankës, miratimin me shkrim nga Banka e Shqipërisë.

Për dhënien e një miratimi të tillë, Banka e Shqipërisë kërkon paraqitjen, për aksionerin që propozohet, të të njëjtit dokumentacion si në rastin kur kemi të bëjmë me miratimin paraprak për licencë.

PARIMI 5

Mbikëqyrësit bankarë duhet të kenë autoritetin të përcaktojnë kriteret për analizimin e saktë të përfitimeve dhe të investimeve kryesore, për t'u siguruar se filialet ose strukturat e korporatës nuk e ekspozojnë bankën ndaj rreziqeve të tepërta ose pengojnë mbikëqyrjen efektive.

Investimet kryesore të një banke, janë të lejuara vetëm në bazë të kufizimeve të neneve 30 dhe 33 të ligjit "Për bankat në Republikën e Shqipërisë". Ky parim gjen zbatim në rregulloren "Për rreziqet e mëdha", ku përcaktohen kufijtë maksimalë të ekspozimit të bankës ndaj rreziqeve, kundrejt një përfituesi dhe një grupi përfituesish.

Në rregulloren "Për pjesëmarrje në kapitalin e shoqërive tregtare nga bankat dhe degët e bankave të huaja" përcaktohet se investimi i lejuar nuk duhet të kalojë 15 për qind të kapitalit rregullator bankar. Investimi që kalon 15 për qind, por jo më shumë se 25 për qind të kapitalit rregullator bankar, duhet të ketë autorizimin paraprak me shkrim nga Banka e Shqipërisë. Mbështetur në kërkesën e ligjit është hartuar një rregullore në lidhje me kriteret, mbi bazën e të cilave, bëhet miratimi, nga Banka e Shqipërisë i dhënies së një autorizimi të tillë. Kjo rregullore, ka për qëllim vendosjen e një ekuilibri ndërmjet aktivitetit të lirë të bankave nëpërmjet pjesëmarrjes në kapitalin e shoqërive tregtare dhe respektimit të detyrueshëm të disa raporteve mbikëqyrëse, për të mos lejuar bankat të përballen me rreziqe të natyrës jobankare ose financiare.

KËRKESAT DHE RREGULLORET E KUJDESSHME

PARIMI 6

Mbikëqyrësit bankarë duhet të vendosin një minimum të mjaftueshëm, të detyrueshëm kapitali për bankat, që reflekton rreziqet që bankat do të ndërmarrin dhe duhet të përcaktojnë elementet përbërëse të kapitalit, duke pasur parasysh aftësitë e tyre për të mbuluar humbjet. Për bankat me aktivitet ndërkombëtar, këto minime të detyrueshme nuk duhet të jenë më pak se ato të vendosura në Marrëveshjen e Kapitalit të Komitetit të Bazelit.

Në nenin 1.4 të rregullores “Për dhënien e licencës për të ushtruar veprimtari bankare në Republikën e Shqipërisë” përcaktohet shuma minimale e kapitalit të kërkuar për të filluar aktivitetin bankar (700 milionë lekë). Në nenin 30 të ligjit për bankat është përcaktuar detyrimi, që kanë bankat për të disponuar një kapital rregullator të përcaktuar nga Banka e Shqipërisë.

Elementet përbërëse të kapitalit rregullator të bankës janë përcaktuar në udhëzimin “Për kapitalin rregullator të bankës”. Në rregulloren “Mbi mjaftueshmërinë e kapitalit” aktivet dhe zërat jashtë bilancit klasifikohen sipas rrezikut, duke dhënë dhe koeficientët përkatës. Në këtë rregullore përcaktohet raporti minimal i lejueshëm ndërmjet kapitalit rregullator dhe aktiveve e zërave jashtë bilancit të ponderuara me rrezikun, që quhet dhe norma e mjaftueshmërisë. Kjo normë është përcaktuar 12 për qind. Në qoftë se norma e mjaftueshmërisë bie poshtë këtij kufiri, bankat janë të detyruara të hartojnë një plan për arritjen ose për rikthimin në këtë normë të detyruar.

Neni 48 i ligjit “Për bankat në Republikën e Shqipërisë” pohon që kur norma e mjaftueshmërisë së kapitalit të bankës është më pak se 50 për qind e normës së kërkuar (pra, më pak se 6 për qind) banka, brenda një periudhe prej gjashtë muajsh, duhet të rregullojë gjendjen. Në qoftë se, në fund të gjashtë muajve, norma mbetet përsëri më pak se 50 për qind e normës së kërkuar, Banka e Shqipërisë emëron kujdestarin për të marrë në administrim dhe në kontroll bankën, për një periudhë, që nuk duhet të tejkalojë 12 muaj. Në rast se situata

nuk përmirësohet, atëherë, fillon procesi i kujdestarisë dhe më pas i likuidimit të bankës.

Bankat që kanë filluar aktivitetin e tyre më parë se të miratohej rregullorja “Për dhënien e licencës për të ushtruar veprimtari bankare në Republikën e Shqipërisë”, pra para datës 31.03.1998 mbështetur në vendimin nr.143, datë 31.03.1998 të Këshillit Mbikëqyrës të Bankës së Shqipërisë, kanë detyrimin që të bëjnë plotësimin e kapitalit të derdhur jo më pak se 700 milionë lekë, brenda afatit 31.03.2001.

PARIMI 7

Pjesë e rëndësishme e çdo sistemi mbikëqyrës është vlerësimi i politikave, i praktikave dhe i procedurave të bankës, që lidhen me dhënien e huave dhe marrjen pjesë në investime, si dhe i administrimit në vazhdimësi, si të portofolit të huasë ashtu dhe të atij të investimeve.

Në nenet 28 dhe 29 të ligjit “Për bankat në Republikën e Shqipërisë”, përcaktohen dokumentet ligjore të detyrueshme për t’u mbajtur nga bankat lidhur me aktivitetin, që ato zhvillojnë. Mbi këtë bazë dhe të akteve të saj të brendshme rregullative, banka krijon një tërësi dokumentacioni të domosdoshëm për të ndjekur në vijimësi aktivitetin e saj, i cili kontrollohet dhe nga Banka e Shqipërisë. Pjesë e këtij dokumentacioni është dokumentacioni i kreditit ku përfshihen politikat dhe procedurat e dhënies së kredisë. Për të ndjekur ecurinë e portofolit të kreditit dhe krijimin e fondeve rezervë për mbulimin e humbjeve nga kreditë, Banka e Shqipërisë ka miratuar rregulloren “Për klasifikimin e kredive dhe krijimin e fondeve rezervë për mbulimin e humbjeve nga kreditë”, ku përcaktohen standardet e provigjonimit dhe të klasifikimit të huave, që bankat janë të detyruara të zbatojnë.

Për diversifikimin e rrezikut që ndërmerr banka, Banka e Shqipërisë ka miratuar këto rregullore:

“Për rreziqet e mëdha”, që përcakton kufirin maksimal të ekspozimit ndaj rrezikut të përqendrimit për një përfitues deri në 20 për qind të kapitalit rregullator dhe, deri në 700 për qind

për të gjithë përfituesit, që tejkalojnë 10 për qind të kapitalit rregullator;

“Për pozicionet e hapura në valutë” dhe udhëzimin përkatës, në të cilët përcaktohen kufijtë maksimalë të pozicioneve të hapura në valutë për çdo valutë dhe në tërësi.

PARIMI 8

Mbikëqyrësit bankarë duhet të binden se bankat jo vetëm që kanë vendosur, por edhe zbatojnë politika, procedura dhe praktika të mjaftueshme për vlerësimin e cilësisë së aktiveve dhe mjaftueshmërinë e provigjoneve dhe të rezervave për humbjet nga huatë.

Në vazhdim të neneve 28 dhe 29 të ligjit “Për bankat në Republikën e Shqipërisë”, i cili përcakton dokumentet e nevojshme bankare, që duhet të mbajnë bankat (përfshirë procedurat dhe politikat e shkruara) në nenin 31 (2) theksohet se bankat janë të detyruara të klasifikojnë dhe të vlerësojnë aktivet, të provigjonojnë kreditë në bazë të klasifikimit dhe të përcaktojnë kohën kur të ardhurat nga aktivet nuk do të kontabilizohen më.

Gjatë inspektimeve në vend në banka, nga inspektorët e Departamentit të Mbikëqyrjes, bëhen vlerësime në përputhje me rregulloren “Për klasifikimin e kredive dhe krijimin e fondeve rezervë për mbulimin e humbjeve nga kreditë”, lidhur me mjaftueshmërinë e provigjoneve të krijuara prej bankave dhe me rregulloren “Mbi mjaftueshmërinë e kapitalit”, lidhur me klasifikimin e aktiveve dhe zërave jashtë bilancit të ponderuara me rrezikun.

Në përfundim të inspektimeve u jepen bankave rekomandimet përkatëse.

PARIMI 9

Mbikëqyrësit bankarë duhet të binden se bankat kanë sisteme të administrimit të informacionit, që u japin mundësi drejtuesve të identifikojnë përqendrime brenda portofolit si dhe mbikëqyrësve, të vendosin kufij, për të kufizuar ekspozimin e bankës ndaj huamarrësve të vetëm ose grupeve të huamarrësve.

Ky parim gjen zbatim në nenin 30 të ligjit për bankat si dhe në rregulloren “Për rreziqet e mëdha”, ku kërkohet që bankat e nivelit të dytë të kontrollojnë ekspozimin ndaj rreziqeve, duke mos krijuar përqendrime të mëdha.

Gjatë inspektimeve në vend në banka, nga inspektorët e Departamentit të Mbikëqyrjes, bëhen vlerësime në përputhje me rregulloren “Për rreziqet e mëdha”, udhëzimin “Për administrimin e rrezikut të normës së interesit” dhe udhëzimin “Për likuiditetin e bankave”.

PARIMI 10

Më qëllim që të parandalohen abuzimet, që lindin nga huatë e lidhura, mbikëqyrësit bankarë duhet të vendosin kërkesa, që sigurojnë se bankat u japin hua kompanive dhe individëve të lidhur, mbi baza jopreferenciale; që aktivitete të tilla kredidhënieje administrohen në mënyrë efektive dhe që; për të kontrolluar dhe zvogëluar rreziqet janë marrë masa të tjera, të përshtatshme.

Në kreun V (nenet 35, 36 dhe 37) të ligjit “Për bankat në Republikën e Shqipërisë” jepet përcaktimi i personave të lidhur me bankën: *“një person, i cili lidhet me një administrator nëpërmjet një martese, një lidhjeje gjaku të shkallës së dytë ose interesave të biznesit siç përcaktohen në rregulloren e Bankës së Shqipërisë”* (neni 35 (b)). Kushtet dhe afatet e dhënies së kredive janë të njëjta me ato të klientelës.

Për personat e lidhur është vënë kufizimi në rregulloren e re “Për klasifikimin e kredive dhe krijimin e fondeve rezervë për mbulimin e humbjeve nga kreditë”. Në qoftë se këto kredi nuk janë të kolateralizuara ose të garantuara mirë, atëherë pjesa e pakolateralizuar i zbritet kapitalit rregullator të bankës.

PARIMI 11

Mbikëqyrësit bankarë duhet të sigurohen që bankat kanë politika dhe procedura të mjaftueshme për identifikimin, administrimin dhe kontrollin e rreziqeve të vendit; transferimit të rrezikut të aktiviteteve të investimit dhe të kredidhënies ndërkombëtare dhe për të mbajtur një rezervë të mjaftueshme kundrejt rreziqeve të tilla.

Si është thënë më lart, në nenin 29 (d), bankave u kërkohet të kenë politika dhe procedura të shkruara për identifikimin,

administrimin dhe kontrollin e rreziqeve, duke përfshirë rreziqet ndërkombëtare; megjithatë nuk ka ligj ose rregullore të veçantë, të cilat t'i adresohen "rrezikut të vendit dhe transferimit të rrezikut".

Aktivitetet huadhënëse, që janë zbatuar së fundi prej bankave në Shqipëri janë të kufizuara në marrëdhëniet me klientët shqiptarë ose me ata, që kanë vendosur marrëdhënie me bankën-mëmë në vendin e tyre. Investimet janë të kufizuara në bonot e thesarit të Qeverisë Shqiptare. Ndërkaq, pritet që këto aktivitete të zgjerohen në komunitetin ndërkombëtar. Kërkesa të tilla të përgjithshme të vendosura në nenin 29, aktualisht janë të mjaftueshme.

Duke parë zgjerimin e aktivitetit të bankave, në zbatim të këtij parimi, mendohet hartimi i një rregulloreje, që do të mbulojë rrezikun e vendit dhe transferimin e rrezikut.

PARIMI 12

Mbikëqyrësit bankarë duhet të binden që bankat kanë vendosur sisteme që matin, administrojnë dhe kontrollojnë në mënyrë të mjaftueshme rreziqet e tregut; mbikëqyrësit duhet të kenë të drejtën të propozojnë kufij të veçantë dhe/ose një rezervë kapitale të veçantë për ekspozimin ndaj rreziqeve të tregut, në qoftë se justifikohet.

Siç është theksuar më sipër, në nenin 29 (d) të ligjit mbi bankat përcaktohet që bankat duhet të kenë politika dhe procedura të shkruara për identifikimin, administrimin dhe kontrollin e rreziqeve të tregut. Në nenin 30 të ligjit për bankat, autoriteti që të imponojë kufij specifikë dhe/ose rezervë kapitale për ekspozimin ndaj rreziqeve të tregut i jepet Bankës së Shqipërisë. Për të vendosur këta kufij Këshilli Mbikëqyrës miratoi rregulloren "Për rreziqet e tregut". Aty cilësohen rastet kur zbatohen kuota kapitali shtesë. Kjo rregullore, aktualisht, është pak e zbatueshme për bankat, gjë që lidhet dhe me aktivitetin e kufizuar të tyre. Rekomandimet e reja të Komitetit të Bazelit për mjaftueshmërinë e kapitalit parashikojnë përfshirjen në analizën e rreziqeve të tregut të të gjithë zërave të bilancit, por këto janë akoma në fazë studimore.

PARIMI 13

Mbikëqyrësit bankarë duhet të binden që bankat administrojnë në mënyrë të gjithanshme rrezikun, për të identifikuar, matur dhe kontrolluar të gjitha rreziqet e tjera të konsiderueshme.

Neni i cituar më lart i ligjit për bankat, i jep autoritetin e duhur Bankës së Shqipërisë të zbatojë një vlerësim të përshtatshëm të rrezikut, siç është kërkuar prej këtij parimi.

Gjatë kryerjes së inspektimeve në vend mbikëqyrësit, mbështetur në Manualin e Ekzaminimit, bëjnë një analizë të hollësishme të administrimit të rrezikut në banka.

PARIMI 14

Mbikëqyrësit bankarë duhet të përcaktojnë nëse drejtuesit e bankës kanë zbatuar sisteme të kontrolleve të brendshme, që janë të përshtatshme për natyrën dhe për shkallën e aktivitetit të tyre. Këtu duhet të përfshihet qartë marrëveshja për delegimin e autoritetit dhe të përgjegjësisë; ndarja e funksioneve.

Në nenin 29 të ligjit mbi bankat përcaktohet se duhen hartuar procedura dhe politika të shkruara. Në vazhdim, Departamenti i Mbikëqyrjes, ka hartuar një rregullore për “Kontrollin e brendshëm në banka”. Kjo rregullore kërkon që çdo bankë të zhvillojë një sistem efektiv kontrolli të brendshëm të pavarur; të bëjë kombinimin e këtyre kontrolleve për t’u siguruar që bankat operojnë në mënyrë të shëndoshë dhe të sigurtë.

Në nenin 39 (1) të ligjit mbi bankat pohohet që bankat duhet të kenë caktuar një ekspert kontabël të pavarur. Në nenin 41 të ligjit mbi bankat theksohet që: *“Të gjitha bankat do të jenë subjekt i inspektimeve nga inspektorët e Bankës së Shqipërisë dhe nga një ekspert kontabël i licencuar”*. Ligjërisht ky parim është i zbatuar, por praktikisht akoma nuk është realizuar pasi ekzistojnë disa vështirësi në licencimin e shoqërive të njohura si eksperte ndërkombëtare, nga Instituti i Ekspertëve Kontabël të Autorizuar.

PARIMI 15

Mbikëqyrësit bankarë duhet të verifikojnë nëse bankat kanë politika, praktika dhe procedura të mjaftueshme në përdorim, duke përfshirë rregulla të përcaktuara "Si të njohësh klientin", të cilët nxisin standarde të larta etike dhe profesionale në sektorin financiar dhe parandalojnë që banka të përdoret, me qëllim ose pa qëllim nga elementë kriminalë.

Ky parim gjen zbatim në ligjin për bankat, neni 26 dhe në rregulloren "Për parandalimin e pastrimit të parave", miratuar me vendim nr. 3.3.1997, datë 16.01.1997 të Këshillit Mbikëqyrës të Bankës së Shqipërisë. Në zbatim të tyre, Departamenti i Mbikëqyrjes, në çdo inspektim, vlerëson edhe mjaftueshmërinë e praktikave: "Si të njohim klientin".

Në dhjetor 2000, hyri në fuqi ligji "Për parandalimin e pastrimit të parave", që parashikon krijimin, pranë Ministrisë së Financave, të Agjencisë së Bashkërendimit të Luftës kundër Pastrimit të Parave.

METODAT PËR NJË MBIKËQYRJE BANKARE TË VAZHDUESHME

PARIMI 16

Një sistem mbikëqyrës efektiv bankar duhet të sigurojë një ndërthurje të mbikëqyrjes në vend me analizën.

Departamenti i Mbikëqyrjes ka Sektorin e Inspektimit në Vend, që realizon mbikëqyrjen bankare. Pjesë e këtij sektori janë dhe analistët, që aktualisht shërbejnë si mbledhës të dhënash, qendër e përpunimit të tyre dhe e përgatitjes së raporteve e analizave.

Grupi i analistëve përgatit analiza të gjendjes financiare të sistemit bankar për çdo muaj me treguesit kryesorë të tij dhe mbikëqyr zbatimin e kufijve të përcaktuara në rregulloret e mbikëqyrjes bankare. Inspektorët kryejnë inspektime të plota apo të pjesshme në banka, të cilat realizohen në afate kohore të përcaktuara. Inspektimet e plota realizohen një herë në vit.

Periodha midis dy inspektimeve ndiqet në vazhdimësi nëpërmjet analizave mujore e tremujore të të dhënave të raportuara nga bankat. Analistët realizojnë edhe furnizimin paraprak me të dhëna të grupit të inspektimit. Ndërthurja e veprimtarisë së analistëve dhe inspektorëve brenda këtij sektori, realizon mbikëqyrjen në vazhdimësi të bankave.

PARIMI 17

Mbikëqyrësit bankarë duhet të kenë kontakte të vazhdueshme me administratorët e bankave, për të njohur kështu gjendjen e tyre.

Është vendosur kontakt i vazhdueshëm me administratorët e bankave, i cili është zyrtarizuar në një takim mujor me drejtuesit e bankave dhe të degëve të bankave të huaja.

Më shumë kontaktet lindin nga problemet që dalin gjatë inspektimeve në vend, si dhe gjatë shqyrtimit të të dhënave të raportuara nga bankat. Si një praktikë pune, Departamenti i Mbikëqyrjes u parashtron administratorëve problemet e dala gjatë inspektimit, të cilat do të përfshihen në raport, përpara se të bëhet miratimi i tij në Bankën e Shqipërisë.

Përpara se të miratohen rregullore të reja të mbikëqyrjes bankare, tërhiqen mendimet e bankierëve dhe shikohet mundësia e zbatimit të këtyre rregulloreve nga bankat e nivelit të dytë.

PARIMI 18

Mbikëqyrësit bankarë duhet të kenë të dhënë një grup raportesh të analizuara dhe të shqyrtuara si dhe të dhëna statistikore nga bankat në bazë unike dhe të konsoliduar.

Në nenet 38 dhe 43 të ligjit “Për bankat në Republikën e Shqipërisë”, bankave u kërkohet që të mbajnë të dhëna të përshtatshme dhe të përgatisin raporte përmbledhëse për Bankën e Shqipërisë. Këto raporte duhet të përgatiten në bazë të konsoliduar dhe individuale (neni 43).

PARIMI 19

Inspektorët bankarë duhet të jenë të pavarur në shqyrtimin e informacionit mbikëqyrës, si nga ekzaminimet në vend, ashtu dhe nëpërmjet kontrolleve të brendshme.

Ligji “Për bankat në Republikën e Shqipërisë” (nenet 39 dhe 41) përcakton kryerjen e inspektimeve në vend nga inspektorët e Bankës së Shqipërisë, që programohen çdo vit, si dhe nga kontrollorët e jashtëm. Ligji në fuqi, kërkon që kontrollorët e jashtëm të jenë të miratuar nga Banka e Shqipërisë (neni 39 i ligjit). Vlerësimet e inspektorëve dhe të kontrollorëve të jashtëm janë të pavarura, por vetë kontrollorët kanë detyrim ligjor të njoftojnë Bankën e Shqipërisë në raste të gjetjes së veprimeve mashtruese apo të mangësive dhe parregullsive, që i sjellin humbje bankës. Gjithashtu, në nenin 39 të ligjit, përcaktohet që një kopje e opinionit të kontrollit të ekspertit kontabël të autorizuar, i dërgohet Bankës së Shqipërisë.

PARIMI 20

Një element i rëndësishëm i mbikëqyrjes bankare është aftësia e inspektorëve të mbikëqyrin grup bankash në mënyrë të konsoliduar.

Mbështetur në nenin 43 të ligjit “Për bankat në Republikën e Shqipërisë” inspektorit i krijohet një mundësi e tillë, duke bërë vlerësimin e gjendjes financiare të bankës ose të degës së bankës së huaj sipas të dhënave të konsoliduara, të sjella prej tyre. Realizimi i inspektimeve në vend të degëve të bankave jashtë vendit, kushtëzohet edhe nga marrëveshje reciproke të autoriteteve mbikëqyrëse të vendeve respektive.

Ky parim nuk është plotësisht i zbatueshëm pasi ne kemi një sistem rregullativ mbi baza individuale.

INFORMACIONI I KËRKUAR

PARIMI 21

Mbikëqyrësit bankarë duhet të sigurohen se çdo bankë mban të dhëna të mjaftueshme në bazë të politikave dhe të praktikave unike kontabile. Këto u lejojnë mbikëqyrësve të krijojnë një përfytyrim të saktë të gjendjes financiare të bankës dhe eficientën e biznesit të saj. Gjithashtu, duhet të sigurohen se bankat publikojnë periodikisht deklaratën e gjendjes financiare, që reflekton saktësisht gjendjen e vërtetë të bankës.

Në nenet 38 dhe 40 të ligjit “Për bankat në Republikën e Shqipërisë”, u kërkohet bankave të mbajnë të dhëna të mjaftueshme dhe t’i publikojnë ato në raportin e tyre vjetor.

Nga 1 janari i vitit 1999 ka filluar përdorimi i “Manualit të kontabilitetit bankar” dhe bankat raportojnë në Bankën e Shqipërisë duke përdorur këtë sistem.

FUQIA LIGJORE E MBIKËQYRËSVE

PARIMI 22

Mbikëqyrësit bankarë duhet të kenë në dispozicion të tyre mjete të mjaftueshme mbikëqyrëse për të marrë masa korrektuese në kohën e duhur, në rastet kur bankat nuk arrijnë të zbatojnë kërkesat e rregulloreve (si për shembull, norma e mjaftueshmërisë së kapitalit), kur ka shkelje të rregulloreve ose kur depozituesit janë të kërcënuar në ndonjë formë tjetër. Në rrethana ekstreme, kjo duhet të përfshijë të drejtën për t’i revokuar licencën ose të rekomandojë revokimin e saj.

Në kapitujt VII dhe VIII (nenet 44-65) të ligjit për bankat, përcaktohen masat ndëshkimore dhe dënimet, që mund të ndërmerren nga Banka e Shqipërisë në rastet e shkeljes së ligjit, të rregulloreve apo të ndonjë urdhri të saj. Përfshihet në këto masa edhe revokimi i licencës (neni 44 (2) (g)).

VEPRIMTARIA BANKARE JASHTË KUFIRIT

PARIMI 23

Mbikëqyrësit bankarë duhet të praktikojnë mbikëqyrje të konsoliduar globale mbi organizatat bankare me aktivitet ndërkombëtar, mjaftueshmëri administrimi dhe zbatimimi të normave të kujdesshme, të përshtatshme për të gjitha aspektet e aktivitetit të kryera nga këto organizata bankare me përmasa ndërkombëtare, kryesisht në degët e tyre të huaja, bashkimeve apo bija (filiale).

Aktiviteti bankar i zhvilluar në Shqipëri është i kufizuar. Ai nuk është shtrirë jashtë vendit, me degë apo filiale.

Për këtë arsye, mbikëqyrësit e Bankës së Shqipërisë janë të kufizuar në aktivitetet e brendshme.

PARIMI 24

Një element kyç i mbikëqyrjes së konsoliduar është krijimi i kontakteve dhe shkëmbimi i informacionit me mbikëqyrës bankarë të vendeve të tjera, kryesisht të autoriteteve mbikëqyrëse të vendit-mëmë për bankën.

Më 18 janar 1999, Guvernatorët e Bankës së Shqipërisë dhe të Bankës së Greqisë miratuan një marrëveshje të përbashkët për mbikëqyrjen bankare – Memorandum Bashkëpunimi.

Ekzistojnë, aktualisht, tre banka ose degë bankash të bankave greke, që operojnë në Shqipëri.

PARIMI 25

Mbikëqyrësit bankarë duhet të kërkojnë që operacionet lokale të bankave të huaja të kryhen sipas atyre standardeve të larta, të njëjta siç kërkohej nga institucionet vendase dhe duhet të kenë të drejtën të shkëmbejnë informacionin, që kërkohet nga mbikëqyrësit bankarë vendas të këtyre bankave, për qëllimin e kryerjes së mbikëqyrjes së konsoliduar.

Mbështetur në nenin 4 (1) (c) të ligjit për bankat përcaktohet që degët e bankave të huaja licencohen nga Banka e Shqipërisë, sipas të gjitha kërkesave të përcaktuara në ligjin dhe në rregulloren përkatëse. Të gjitha bankat, që operojnë në Shqipëri, degë banke ose jo – janë të licencuara si “banka” prej Bankës së Shqipërisë.

Në nenin 58 (2) (i) të ligjit “Për Bankën e Shqipërisë” lejohet shkëmbimi i informacionit të Bankës së Shqipërisë me banka të tjera qendrore dhe autoritete të tjera mbikëqyrëse. Kjo siguron një informacion më të zgjeruar dhe ndihmon në realizimin e mbikëqyrjes së konsoliduar të filialeve dhe degëve të bankave të huaja.

* Miranda Ramaj, Përgjegjëse e Zyrës së Licencimit. Departamenti i Mbikëqyrjes.